

El socialisme al desert

Xavier Dilla / El País

Encara estem descobrint el rus Andrei Platónov (1899-1951), tot i ser un autor de la primera meitat del segle XX. No era un desconegut, i Ernest Hemingway en va fer un encès elogi als anys quaranta, després de llegir la narració de regust txekhovià *El tercer fill*, però no sabem que conegués res més de Platónov. Sens dubte no va poder llegir cap de les novel·les que Miquel Cabal ha traduït en els últims anys. *Txevangur*, *La rasa* i *Djan*, escrites als anys trenta, són ara de les més celebrades, però l'estalinisme les va considerar injurioses i només van començar a ser publicades completes a partir dels anys setanta i fora de la Unió Soviètica.

Aquesta descoberta passa per assumir els múltiples registres de l'obra de Platónov i aprendre a llegir-los. Es tracta d'un escriptor gens elitista i alhora dotat d'una estètica radicalment personal. Per això, igual que, si li demanaven amb quin corrent literari simpatitzava, deia que amb cap, perquè tenia el seu propi, sostenia que en la construcció del socialisme, en què ell creia fermament, no hi havia lloc per a l'escriptor pur: calia tenir una professió "productiva", compromesa amb el desenvolupament col·lectiu. I declarava, provocador: "L'art, que es creï en els dies lliures, els diumenges". Coherent amb aquesta ideologia, Platónov, el gran dels set fills d'una família obrera russa, exercia l'ofici d'enginyer agrònom, i això el va portar a viatjar com a enviat del Comissariat Popular d'Agricultura. Va conèixer així els sovkhoz i els kolkhoz, les granges col·lectives i estatals russes, la problemàtica de les quals apareix a *La rasa*.

Diferent va ser la visita al Turkmenistan el 1934, juntament amb altres escriptors soviètics: l'objectiu era copsar les transformacions socialistes en aquella regió fronterera amb Pèrsia i l'Afganistan. El contacte amb Orient és trasbalsador, i basta comparar el resultat d'aquella experiència, la novel·la *Djan*, amb les precedents *Txevangur* i *La rasa*. En aquestes preval una singular aproximació a la construcció del socialisme, visible fins i tot en un lèxic innovador que aspira a assumir el nou món i el nou home soviètics. Solem llegir-les en clau simbòlica, però és probable que siguin més realistes del que ens sembla des de la visió occidental.

Djan no s'allunya de la voluntat de presentar la lluita socialista, però se situa en un món llunyà i aliè a la revolució urbana, industrial i agrària que dirigeix Stalin. El protagonista, Nazar Txagatàiev, és un jove turcman que, després de formar-se a Moscou com a economista, torna al petit poble natal per portar-hi la felicitat del socialisme. La novel·la descriu el xoc de les il·lusions de Nazar amb la realitat asiàtica, desèrtica, tribal. El poble djan, barreja de diverses ètnies, trepitjat de sempre pels poderosos, viu dispers, nòmada, en una pobresa radical i amb l'ànima gairebé esvanida, a punt d'extingir-se en silenci sepultat per la sorra del desert. No saben qui és Stalin i el seu cau és una depressió al peu d'una muntanya, una "fondalada fangosa", espècie d'infern a la terra.

Com hem de llegir *Djan*? Hi ha un primer final, més aviat pessimista, que correspon a l'edició censurada editada a l'URSS el 1966. La traducció catalana inclou una segona redacció de Platónov que arrodoneix la història en un sentit diferent. L'escriptura de Platónov adquireix aquí un caire poètic que brolla del paisatge, dels animals i de la gent que poblen el relat. És

poètic en el sentit que Manuel Rivas assenyalava fa poc en aquest diari: "Toda escritura es poética porque el lenguaje se pone o no se pone en vilo". A *Djan*, el llenguatge ens repta sovint. De vegades fa pensar en *Pedro Páramo* de Juan Rulfo: "Aquí no n'hi ha, de vius; n'hi ha que encara no s'han mort, que estan acabant de viure el seu temps en somnis". Platónov sembla assajar un socialisme empeltat de panteisme, tot té una vida profunda i alhora evident: un camell trist i afamat que tanca els ulls "perquè no sabia com havia de fer-ho per plorar"; les ovelles, abandonades i sense pastor, s'han assilvestrat, però quan topen amb humans s'hi acosten buscant guiatge; les mates rodones de barrella que el vent arrossega constantment pel desert guien el camí de Nazar; la sorra humida que es troba gratant el terra és l'aliment dels djan per hidratar-se.

Djan és una nova i apassionant incitació a endinsar-se en el fascinant món literari de Platónov.